

שיעור ח: בשר בחלב (חלק א)

Session #8: "Do Not Seethe a Kid in its Mother's Milk" (part 1)

(1) שמות כג, יז-יט

שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זָכוּר אֶל־פְּנֵי הָאֲדֹנָי ה': לֹא־תִזְבַּח עַל־חֶמֶץ דֶּם־זִבְחִי וְלֹא־יִלִּין חֶלֶב־חֲגִי עַד־בֹּקֶר: רַאשִׁית בְּבוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ:

(2) שמות לד, כג-כו

שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זָכוּר אֶת־פְּנֵי הָאֲדֹנָי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי־אֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ וְלֹא־יִחַמֵּד אִישׁ אֶת־אֲדָרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לִירְאוֹת אֶת־פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה: לֹא־תִשְׁחַט עַל־חֶמֶץ דֶּם־זִבְחִי וְלֹא־יִלִּין לְבֹקֶר זָבַח חֵג הַפֶּסַח: רַאשִׁית בְּבוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ:

(3) דברים יד, כג-כא

כָּל־עֹזֵף טְהוֹר תֹּאכְלוּ: לֹא תֹאכְלוּ כָל־נִבְלָה לֵיגֵר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְנַנֶּה וְאָכְלָה אוֹ מִכֹּד לְנִכְבִּי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ:

(4) משנה כתב יד קאופמן חולין ח' ד'

ד. בשר בהמה טהורה וחלב בהמה טהורה, אסור לבשל ואסור בהנחה.
בשר בהמה טהורה וחלב בהמה טמאה, או בשר בהמה טמאה וחלב בהמה טהורה, מתיר לבשל ומתיר בהנחה.
רבי עקיבה אומר: חיה ועוף אינן מן התורה, שנאמר: לא תבשל גדי בחלב אמו, לא תבשל גדי בחלב אמו, שלשה פעמים פרט לחיה ולעוף ולבהמה טמאה.
ה. רבי יוסה הגלילי אומר: נאמר לא תאכלו כל נבלה, ונאמר: לא תבשל גדי בחלב אמו, את שהוא אסור משם נבלה, אסור לבשל בחלב. עוף, שהוא משם נבלה, אינו דין שיהא אסור מלבשל בחלב? תלמוד לומר בחלב אמו, יצא העוף, שאין לו חלב אם.

(5) חולין קטו ע"ב

דבי רבי ישמעאל תנא: לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים,
אחד - לאיסור אכילה, ואחד - לאיסור הנאה, ואחד - לאיסור בשול.

(6) משנה כתב יד קאופמן עבודה זרה ה'יב

אילו אסורין ואס(ו)רין כל שהן: יין נסך, ועבדה זרה, ועורות לבובין, ושור הנסקל, ועגלה ערופה,
וציפרי מצורע, ושער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, וחולים שנישחטו בעזרה - הרי אילו אסורין
ואוסרין כל שהן.

(7) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת עבודה זרה פרק ה דף מה טור ב/ה"ב

אילו אסורין ואוסרין כל שהן כו' יין נסך ועבודה זרה ועורות לבובין על שם ולא ידבק בידך מאומה מן
החרם ושור הנסקל ממשמע שנאמר יסקל השור איני יודע שלא יאכל מה תלמוד לומר לא יאכל מיכן
שאסור אף בהנייה עגלה ערופה שם שם מה שם האמור להלן אסור בהנייה אף שם האמור כאן אסור
בהנייה וציפרי מצורע כל צפור טהורה תאכלו זו החיה וזה אשר לא תאכלו מהם זה השחוט או חילוף רבי
יוחנן בשם ר' ישמעאל לא התפישת התורה איסור הנייה דבר שיש בו רוח חיים ושיער נזיר ונתן על
האש אשר תחת זבח השלמים ופטר חמור עדיפה עדיפה מה להלן קוברו ואסור בהנייה אף כאן קוברו ואסור
בהנייה ובשר בחלב תני בשלשה מקומות כתיב לא תבשל גדי לאכילה ולהנייה ולבישול וחולין שנשחטו
בעזרה רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל אמרה תורה שחוט שלי בשלי ושליך בשליך מה שלי בשליך אסור
אף שליך בשלי ענוש כרת ולא ר' ישמעאל אמר למידין מקל וחומר ואין עונשין מקל וחומר

(8) מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דכספא פרשה כ

ובשר בשדה טרפה. אין לי אלא בשדה, בבית מנין, תלמוד לומר נבלה וטרפה, הקיש טרפה לנבלה, מה
נבלה לא חלק בה, בין בבית בין בשדה, אף טרפה לא נחלוק בה בין בבית בין בשדה, הא מה תלמוד
לומר ובשר בשדה טרפה, דבר הכתוב בהווה;

כיוצא בו כי בשדה מצאה, אין לי אלא בשדה, בבית מנין, דבר הכתוב בהווה; [כיוצא בו כי יהיה בך איש
אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, אין לי אלא מקרה לילה, מקרה יום מנין, דבר הכתוב בהווה;] כיוצא בו
מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו, אין לי אלא כרם, שאר כל אילנות מנין, לא דבר הכתוב אלא בהווה;
[כיוצא בו לא תבשל גדי בחלב אמו, אין לי אלא גדי שאר כל בהמה מנין דבר הכתוב בהווה;] אף כאן
ובשר בשדה טרפה, דבר הכתוב בהווה, מקום שדרך בהמות להטרף.

(9) מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דכספא פרשה כ

לא תבשל גדי בחלב אמו.

ר' ישמעאל אומר, מפני מה נאמר בג' מקומות, **כנגד שלש בריתות שכרת הקדוש ברוך הוא עם ישראל**, אחת בחורב ואחת בערבות מואב ואחת בהר גריזים והר עיבל.

רבי יונתן אומר, הראשון תחלה נאמר ואין דורשין תחלות; שנית לו מפני הדין, בהמה טהורה מטמאה במשא, וטמאה מטמאה במשא, אם למדת על טהורה שבשרה אסור להתבשל בחלבה, יכול אף טמאה יהא בשרה אסור להתבשל בחלבה, תלמוד לומר בחלב אמו, ולא בחלב טמאה; שלישית, ולא בחלב אדם.

רבי יאשיה אומר, מפני מה נאמרה בשלשה מקומות, **אחת לבהמה ואחת לחיה ואחת לעוף**. אבא חנן אומר משום רבי אליעזר, מפני מה נאמר בשלשה מקומות, **אחת לבהמה גסה, ואחת לעזים, ואחת לרחלים**.

רבי שמעון בן אלעזר אומר, מפני מה נאמר בשלשה מקומות, **אחת לבהמה גסה ואחת לדקה ואחת לחיה**. ר' שמעון בן יוחאי אומר, **אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה ואחד איסור בישול**. דבר אחר, **אחת בין בארץ בין בחוצה לארץ, ואחת בפני הבית, ואחת שלא בפני הבית**; לפי שהוא אומר ראשית בכורי אדמתך, לא שמענו אלא בזמן שהבכורים נוהגין ובמקום שהבכורים נוהגין, שם נוהג בשר בחלב, מקום שאין הבכורים נוהגין ובזמן שאין הבכורים נוהגין לא שמענו, תלמוד לומר לא תאכל כל נבלה, ונאמר לא תבשל גדי, מה נבלה נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, אף בשר בחלב יהא נוהג כן.

רבי עקיבא אומר, מפני מה נאמר בשלשה מקומות, פרט לחיה, פרט לבהמה, פרט לעוף. רבי יוסי הגלילי אומר, נאמר לא תאכל כל נבלה, ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו, את שאסור בנבלה, אסור לבשל בחלב; עוף שאסור משום נבלה, יכול יהא אסור לבשל בחלב, תלמוד לומר בחלב אמו, יצא עוף שאין לו חלב אם; יצאת בהמה טמאה, אחת בשחיטתה ואחת במיתתה.

לא תבשל גדי בחלב אמו. אין לי אלא חלב אמו, חלב אחותו גדולה מנין, קל וחומר הוא, ומה אמו שנכנסת עמו לדיר להתעשר, אסור לבשל בחלבה, אחותו שאינה נכנסת עמו לדיר להתעשר, דין הוא שיהא אסור לבשל בחלבה; חלב עצמה בבשרה מנין, אמרת קל וחומר, ומה במקום שהתיר פרי עם פרי בשחיטה, אסר פרי עם האם, כאן שאסר פרי עם פרי בבישול, אינו דין שנאסר פרי עם האם; חלב עזים ברחלים מנין, אמרת קל וחומר, ומה במקום שהתיר פרי עם פרי ברביעה, אסר פרי עם האם, כאן שנאסר פרי עם פרי ברביעה, אינו דין שנאסר פרי עם האם; הוא הדין אף לבקר, מפני מה דיבר הכתוב בגדי, מפני שהחלב מרובה באמו; רבי אומר, נאמר כאן אמו ונאמר להלן אמו, מה להלן בשור וכשב ועז הכתוב מדבר, אף כאן בשור וכשב ועז הכתוב מדבר.

(10) מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי כג"ט

ראשית נאמר כאן ראשית ונאמר להלן ראשית יכול מה ראשית האמור להלן עד שישיר מקצת אף ראשית האמור כאן עד שישיר מקצת מנין שאם רוצה אדם לעשות כל שדהו בכורים עושה ת"ל בכורי אדמתך אם כן למה נאמר ראשית ליתן בהן כוח ראשית שיהו קודמין לתרומה. אדמתך פרט לערים אדמתך פרט לגזלן. תביא בית ה' אלקיך מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתן עד שיביאם לבית הבחירה.

לא תבשל גדי ר' עקיבה אומר חיה ועוף אינן מן התורה שנא' לא תבשל גדי בחלב אמו לא תבשל גדי בחלב אמו שלשה פעמים פרט לחיה ועוף ולבהמה טמאה. ר' יוסי הגלילי אומר נאמר לא תאכלו כל נבלה ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו את שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב עוף שאסור משום נבלה יכול אסור לבשלו בחלב ת"ל בחלב אמו יצא עוף שאין לו חלב אם. לא תבשל גדי בחלב אמו אין לי אלא גדי בחלב אמו פרה בחלב אמה מנין ת"ל בחלב מכל מקום.

(11) מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק לד

ראשית בכורי אדמתך נאמר כאן ראשית ונאמר להלן ראשית מה להלן שבעת מינים אף כאן שבעת מינים. אדמתך פרט לערים ולגזלן. תביא בית ה' אלקיך מלמד שהוא חייב להטפל בהן עד שיביאם לבית הבחירה.

לא תבשל גדי בחלב אמו הרי זה בא לאסור בישולו קל וחומר אכילתו. אין לי אלא גדי וחלב אם בשר שור בחלב מנין ת"ל לא תבשל בחלב.

(12) מדרש תנאים לדברים פרק יד

לא תבשל גדי בחלב אמו מיכן אמרו בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה אסור לבשלו ואסור בהנייה בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה או בשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה מותר לבשל ומותר בהנאה: ר' עקיבה אומר חיה ועוף אינן מן התורה שנ' לא תבשל גדי בחלב אמו שלשה פעמים פרט לחיה ולעוף ולבהמה טמאה: בחלב אמו אין לי אלא בחלב אמו בחלב פרה ורחל מנ' אמרת קל וחומר ומה אמו שלא נאסרה עמו בהרבעה נאסרה עמו בבשול פרה ורחל שנאסרו עמו בהרבעה אינו דין שנאסרו עמו בבשול מה לאמו שכן נאסרה עמה בשחיטה תאמר בפרה ורחל שלא נאסרו עמו בשחיטה ת"ל בחלב אמו אמו אמו לגזרה שוה נאמ' כאן בחלב אמו ונאמ' להלן שור או כשב או עז כי יולד וה' שב' ימ' תח' אמו מה להלן שור וכשב ועז שוין אף כאן שור וכשב ועז שוין: בחלב אמו אין לי אלא בחלב אמו היא עצמה בחלבה מנ' אמרת קל וחומר' ומה במקום שלא נאסר פרי עם פרי בשחיטה נאסר פרי עם האם בשחיטה מקום שנאסר פרי עם פרי בבשול אינו דין שנאסר פרי עם האם בבשול מה לפרי עם פרי שכן שני גופין מוחלקין תאמר בפרי עם האם שכן גוף אחד ת"ל בחלב אמו: איסי בן יהודה אומ' מנ' לבשר בחלב שאסור נאמ' כאן כי עם קדוש אתה לה' אלה' לא תב' גדי בח' אמו ונאמ' להלן ואנשי קדש תהי' לי וב' בשר' לא תא' מה להלן אסור אף כאן אסור ואין לי אלא באכילה בהנייה מנ' אמרת קל וחומר' ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסור בהנאה בשר בחלב שנעבדה בו עבירה אינו דין שאסור בהנאה מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר חמץ בפסח יוכיח שהיתה לו שעת הכושר ואסור בהנאה מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת כלאי הכרם יוכיחו שאין ענוש כרת ואסורין בהנאה: ר' ישמעאל אומר מפני מה נאמר לא תבשל גדי בחלב אמו בשלשה מקומות כנגד שלש בריתות שכרת המקום עם ישראל אחת בחורב ואחת בערבות מואב ואחת בהר גריזים ובהר עיבל:

(13) ר' יוסף קרא שמות כ"ג:ט

[לא תבשל גדי - דונש פירש לא תמתין עד שיהיה מתבשל הרבה, אלא תהא מביאה בעוד שהיא בחלבה ב] יכורים. (כ"י בולוניה 469.2)

(14) חזקוני שמות לד:כו

לא תבשל גדי בחלב אמו לא תניחנו עד שיגמור גדולו בחלב אמו, אלא בראשית גידולו תביאנו. דוגמא ראשית בכורי אדמתך תביא וגו', פי' משעה שמתבכרת תביאנו ולא תאחר עד גמר הפירות. בשול לשון גמר כמו הבשילו אשכולותיה ענבים.

(15) אבן עזרא שמות כג:ט

אולי היה, כי אכזריות לב הוא לבשל הגדי עם חלב אמו, כדרך ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו. גם לא תקח האם על הבנים. ומנהג רוב האדם שאין להם צאן, ויקנו החלב בשוק, והחלב יהיה מאוסף משיות רבות. אולי הקונה הגדי לא ידע אנה אמו, והנה אם קנה חלב, אולי יש בו בחלב אם הגדי שקנה ויהיה עובר. וכל ספק שהוא מן התורה לחומרא. והנה גם הישמעאלים מודים, כי אם יבושל הגדי בחלב אמו שהתולדת שוה, אז הוא יותר ערב, והכתוב דבר על ההוה. והנה הקדמונים ז"ל החמירו להסיר כל ספק, ואסרו בשר בחלב, והשם שנתן להם חכמה, הוא יתן משכורתם שלימה.

(16) רשב"ם שמות כ"ג:ט

לא תבשל גדי בחלב אמו – דרך העזים ללדת שני גדיים יחד, ורגילים היו לשחוט אחד מהם, ומתוך שרוב חלב בעזים, כדכתיב: ודיחלב עזים ללחמך וגו', היו רגילים לבשלו בחלב האם, ולפי ההוה דבר הכתוב. וגנאי הוא הדבר ובליעה ורעבתנות לאכול חלב האם עם הבנים. ודוגמא זו באותו ואת בנו ושילוח הקן, וללמדך דרך תרבות צוה הכתוב. ולפי שברגל היו אוכלין בהמות הרבה, הזהיר בפרשת הרגלים שלא לבשל ולא לאכול גדי בחלב אמו, והוא הדין לכל בשר בחלב, כמו שפירשו רבותינו בשחיטת חולין.

(17) ר' יוסף בכור שור שמות כ"ג:ט

לא תבשל גדי בחלב אמו – לפי הפשט: בישול לשון גידול וגמר, כמו הבשילו אשכולותיה ענבים. והכי קאמר: לא תניחנו לגדל ולגמול בחלב אמו, שתאחרנו עד שתגדלנו האם בחלבה, אלא בראשית {גידולו} תביאנו, דומיית תחילת הפסוק שאמר ראשית בכורי אדמתך. והאמת, כי אסר בשר לבשל בחלב, כי החלב שגדלו וחי ממנו איך תבשלו בו, דומיית דאותו ואת בנו, לא תקח האם על הבנים, שהוא דרך אכזריות.

וגדי לאו דוקא, אלא לפי שעז יש לה רוב חלב, והגדי דק וקטן, ששנים ושלושה יולדות בכרס, ויכול לבשלו בחלבה, והוא הדין לכל בהמה חיה ועוף. אלא שרבי יוסי הגלילי חולק בעוף, לפי שאין לו חלב אם. [ולא מפני שהקב"ה חס על הבהמה, אלא שלא ינהגו ישראל דרך אכזריות. הגה"ה.]

(18) רמב"ן דברים יד:כא

וטעם כי עם קדוש אתה לה' אלהיך - דבק עם לא תבשל גדי בחלב אמו - כי איננו מאכל נתעב, אבל יאסור אותו להיותנו קדושים במאכלים, או להיותנו קדושים שלא נהיה עם אכזרי לא ירחמו שנחלוב את האם ונוציא ממנה החלב שנבשל בו הבן. ואף על פי שכל בשר בחלב יכנס בלאו הזה, כי כל מינקת תקרא אם וכל יונק יקרא גדי, והוא דרך הבישול, והנה בכולם אכזריות.

(19) ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מח

ואמנם איסור בשר בחלב עם היותו מזון עב מאד בלא ספק ומוליד מלוי רב, אין רחוק אצלי שיש בו ריח עבודה זרה, אולי כך היו עושין בעבודה מעבודתיה או בחג מחגיהם, וממה שמחזק זה אצלי זכר התורה אותו שני פעמים, תחלת מה שצותה עליו עם מצות החג שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, כאלו אמר בעת חגיכם ובואכם לפני לא תבשל מה שתבשל שם על דרך פלוני כמו שהיו הם עושים, זהו הטעם החזק אצלי בענין, ואמנם לא ראיתי זה כתוב במה שראיתי מספרי הצאב"ה... ולא תקשה עלי באמרם על קן צפור יגיעו רחמיק וגו', כי הוא לפי אחת משתי הדעות אשר זכרנום, ר"ל דעת מי שחושב שאין טעם לתורה אלא הרצון לבד, ואנחנו נמשכנו אחר הדעת השני

(20) פירוש רע"ס שמות כג:ט

לא תבשל גדי בחלב אמו. לא תעשה כמו אלה הפעולות להרבות הפרות, כמחשבת עובדי עבודה זרה, אלא ראשית בכורי אדמתך תביא, כאמרו וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל וגו' להניח ברכה אל ביתך

(21) "לידת האלים הנעימים והיפים"

טב[ח' ג]ד בחלב, אננח' בח'מאת (בשל גדי בחלב, טלה בחמאה)

Zuckerman: By the fire seven times the sweet-voiced youths (answer): "Coriander in milk, mint in curds."

(22) שד"ל שמות כ"ג:ט

ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו - מאמזן הדעת נ"ל שהיה מנהג קצת העמים או קצת אנשים גם מבני ישראל להקריב בכורות צאנם מבושלים בחלב אמם, כי כמו שנותנים לכהן ראשית הגז כן יתכן שיהיה טוב וראוי להקריב ראשית החלב, והנה היו שוחטים הבכור והיו מבשלים אותו בחלב אמו והיו מאכילים אותו לכהנים (או היו נותנים לו הבכור והחלב והוא היה מבשלם יחד ואוכלם ואם תרצה אומר שהיו מבשלים ושורפים הכל על המזבח), ועל ידי כן היו נותנים לגבוה ראשית הנולדים וראשית החלב יחד, לפיכך אחר שהזכיר ראשית בכורי האדמה הזכיר ג"כ בשול הגדי בחלב אמו, ויובן ג"כ למה הזכיר הבשול ולא האכילה, כי בשול הוא העיקר ולא האכילה, ואם אין בשול אין אכילה. ואמנם הטעם למה נאסר המנהג הזה אעפ"י שהכוונה בו לשם שמים, הוא (כדעת רשב"ם וראב"ע ויוחן דוד מיכאעליס) מפני שיש בזה אכזריות לב לבשל הבן בחלב האם, והוא על דרך אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ואעפ"י שאחר ששחיטת הגדי מותרת מה איכפת לו ולאמו באיזה משקה יבושל? מכל מקום המעשה הזה מקנה תכונה רעה בנפש האדם העושה והרואה. הגע בעצמך שיהיה אדם עושה עצמות אביו תרודות, וגלגלתו קערה ויאכל בהם, הנה אין מזיק לאביו המת, ואעפ"כ מדת אכזריות היא והמעשה הזה מפסיד מדת החמלה והחנינה בו וברואיו, **וקצת מן הקראים פירשו לא תניח לגדי הבכור שיתבשל ויגדל בחלב אמו, אלא ביום השמיני תתנו לי.** אמנם (כאשר העיר ראב"ע) אם מצאנו שרש בשל בבשול התבואות שחום השמש מבשיל אותן כאילו הוא אש, לא מצאנוהו בגידול בעלי חיים שאין גידולם ע"י אש או חום חיצוני.